

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В УКРАЇНІ

ШЛЯХИ ДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

підпис :атвдвоборн

засвідчую

підпис :атвдвоборн

підпис :атвдвоборн

підпис :атвдвоборн

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО І ПІЗНАННЯ

ІСТОРІЇ

підпис :атвдвоборн

Історичне краєзнавство відносять у навчальних

VIII Всеукраїнська наукова конференція
"Історичне краєзнавство і культура"
(Наукові доповіді та повідомлення)
Частина I

Історичне краєзнавство повинно ґрунтуватися на основі найтиснішого спілкування з історією краю, з розумінням подій життя в історичних часі та просторі. Найкраще така можливість закладена у вивченні конкретних джерел історії, фактів, подій, явищ, діяльності історичних осіб краю. У вузах на історичних факультетах сьогодні вивчаються дві дисципліни: перша, теоретична "Історичне краєзнавство", друга - історія краю, де розглядаються вуз. Вони обидві спрямовані на забезпечення не лише вузівської, але й шкільних програм історії. Виділено уроки під заголовком "Історія краю" (Лавренко П.Т. 1997).

Націоналістична історія, що комуністична історія, що уніфікована історія. Про це свідчать, навіть, державні, загальноєвропейські чи національні періодизації, які ніколи повністю не співпадають з конкретною історією краю. Так само історико-географічні уявлення про край свідчать, що межі, розмір краю міг залежати на певних етапах історії від природно-географічних, адміністративно-територіальних, політико економічних та інших процесів, а

Київ - Харків
Рідний край
1997

VIII Всеукраїнську наукову конференцію
“Історичне краєзнавство і культура”
проводять:

Інститут історії України
Національної академії наук України

Харківська обласна державна адміністрація

Міністерство освіти України

Національна комісія з питань повернення в Україну
культурних цінностей

Всеукраїнська спілка краєзнавців

Українське товариство охорони
пам'яток історії та культури

Український фонд культури

Харківський державний університет

Редакційна колегія:

П.Т.Тронько (голова), Л.А.Гречина,
Т.Ф.Григор'єва (відповідальний секретар),
Ю.З.Данилюк, С.М.Куделко, В.К.Міхеев, С.І.Посохов,
О.П. Реєнт, Є.М.Скляренко, Л.В.Шевченко

ISBN 5-7702-0774-4

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
" 4 " 10 2004р.

Бондаренко Г.В. (Луцьк)

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО І ПІЗНАННЯ ІСТОРІЇ

Історичне краєзнавство відносять у навчальних планах вищих учбових закладів до спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Воно є такою галуззю історичного знання, яка всебічно вивчає історичний процес певного краю, населеного пункту. Як історична наука, краєзнавство виробляє власні методику і техніку історичного дослідження. Забезпечення процесу історичного пізнання повинно відбуватись на основі найтіснішого спілкування з історією краю, з розумінням подій життя в історичних часі та просторі. Найкраще така можливість закладена у вивченні конкретних джерел історії, фактів, подій, явищ, діяльності історичних осіб краю. У вузах на історичних факультетах сьогодні вивчаються дві дисципліни: перша, теоретична - "Історичне краєзнавство"; друга - історія краю, де розташований вуз. Вони обидві спрямовані на забезпечення не лише вузівської, але й шкільних програм з історії, де виділено уроки під заголовком "Наш край..."

Наукові проблеми історичного пізнання і теоретичні оцінки, пов'язані з історичним краєзнавством, показують, що конкретна історія краю завжди значно багатша ніж уніфікована історія. Про це свідчать, навіть, державні, загальноєвропейські чи світові проблеми періодизації, які ніколи повністю не співпадають з конкретною історією краю. Так само історико-просторові уявлення про край свідчать, що межі, розмір краю міг залежати на певних етапах історії від природно-географічних, адміністративно-територіальних, політико економічних та інших процесів, а,

отже, це впливало на формування поняття про певну землю, край, регіон чи район, округа, область або повіт, губернію тощо.

Прикладом може служити поняття "Волинь", а саме: Волинське князівство, Волинське воєводство, Волинська губернія, Волинська область, які постійно використовуються в історичних дослідженнях і тому кожного разу необхідно чітко визначатись в історичному часі, щоб окреслити край.

У різні часи поняття Волинь і Поділля, Правобережжя і Лівобережжя та інші мали особливе для кожного часу значення і власну історію. Тому досліднику важливо усвідомлювати часові і просторові межі поняття краю, щоб зрозуміти його внутрішнє життя, зовнішні впливи і зв'язки. Саме тоді більш зрозумілою стане його історична доля як незворотність історичного процесу.

У контексті власної і світової історії край і люди завжди виступають найбільш конкретно, прив'язано до життя і, отже, можуть підтвердити або спростувати окремі висновки та узагальнення історичних досліджень. Історія краю найбільш ґрунтовно таким чином у процесі навчання розкриває поняття історичних пам'яті, свідомості, мислення та історичного досвіду.

Оскільки по-різному історичний процес, його окремі події можуть впливати на долю нації, держави чи окремого регіону, тому вони і матимуть різні історичні оцінки і впливатимуть на формування різних поглядів на події і на наслідки життя та діяльності людей в краї. Прикладом можуть бути події навколо Першої і Другої світових воєн, їх наслідки, зокрема, для України та її сусідів Польщі, Білорусі, Румунії, Угорщини та інших держав і народів, долі і землі яких переплелись спільними історичними подіями, і які постійно живлять історичну пам'ять. Причому оцінки можуть бути і були з різних позицій: державної незалежності чи національної автономії, соціально-політичного чи національно-культурного розвитку та інших. Визначення і знання різних поглядів, їх розуміння і сприйняття інколи мають значний вплив на

подальший розвиток історичних краєзнавчих досліджень, особливо міжлюдських стосунків, які справедливо називають народною дипломатією. Ці стосунки між сусідами часто визначають і взаємини між громадянами різних національностей, які живуть поруч і становлять разом населення краю.

Особливим джерелом історії культури кожного краю є його традиції, звичаї, побутове життя, розмаїте багатство яких завжди приваблювало дослідників. У цьому багатстві закладено генетичну пам'ять краян, яка є основою історичних пам'яті та свідомості.

Отже, історичне краєзнавство завжди збагачувало і збагачує історичну науку, а також є достатнім полем перевірки загальних і окремих положень теорії і практики історичного пізнання. У свою чергу воно також використовує нові досягнення історичної науки, що дозволяє підняти історичне краєзнавство на новий рівень, формуючи історичні знання про кожну частинку рідної землі як важливий фактор національно-культурного розвитку народу і держави.

Абросимова С.В. (Дніпропетровськ)

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Значними традиціями у царині краєзнавчих студій на поч. ХХ ст. відзначалася Катеринославщина, на теренах якої протягом століть відбувалися доленосні події української історії, передусім діяльність запорозького козацтва і його витвору - Запорозької Січі, битви національно-визвольної війни сер. XVII ст., бурхливе промислове будівництво кін. XIX- поч. ХХ ст. й багато іншого.

Вивчення історії краю місцевими фахівцями й аматорами сягає глибини століть і припадає, за висловом М.Грушевського, на антикварний період в українській

історіографії. Проте суто наукові історико-краєзнавчі дослідження на Катеринославщині розпочав архієпископ Гавриїл (Розанов; 1781-1858), який очолював Катеринославську єпархію у 1828-1837 рр. і якого Д.Яворницький вважав першим істориком Катерино-славщини. У краєзнавчих розвідках Гавриїлові допомагав архімандрит І.Вечерков - ректор катеринославської духовної семінарії. Їх історико-краєзнавчі студії продовжили Г.Титов, Г.Надхін, архієпископ Феодосій (Макаревський) та ін.

Значним імпульсом, що актуалізував історико-краєзнавчі дослідження в регіоні, став 100-річний ювілей міста Катеринослава, який відзначався у 1887 р. Тоді ж побачили світ книги місцевих авторів М.Владимирова ("Первое столетие города Екатеринослава", 1887), К.Королькова ("Столетний юбилей города Екатеринослава", 1887), О.Єгорова ("Екатеринославское блукание", 1887) а також періодичне видання "Екатеринославский юбилейный листок" та ін.

Значний внесок в історико-географічне вивчення краю зробив катеринославський статистичний комітет й особисто його секретарі М.Набіркін (автор книги "Сведения об историческом развитии г.Екатеринослава", 1910) та Я.Гололобов (див. його публікації у виданнях комітету).

Якісно новий етап у розвитку краєзнавства на Катеринославщині припадає на поч.ХХ ст. й пов'язаний з виникненням та діяльністю місцевих організацій: наукового товариства (1901), обласного музею ім. О.Поля (1902) та вченої архівної комісії (1903). Саме остання, що являла собою суто місцеве історичне товариство, гідно репрезентує рівень та напрямки краєзнавчих досліджень на Катеринославщині. За період свого існування (1903-1916) Комісія видала 10 томів "Летописей", що містять огляди місцевих архівів, численні публікації актових, нарративних, фольклорних джерел, повідомлення про археологічні, етнографічні та образотворчі пам'ятки, статті з історії та культури краю. Пріоритетними в діяльності Комісії були дослідження з історії запорозького козацтва та історії церкви в краї. Така дослідницька орієнтація була

З М І С Т

Пленарне засідання

ТРОНЬКО П.Т. <i>Краєзнавство у відродженні багатовікових культурних традицій українського народу</i>	6
МІХЄЄВ В.К., КУДЕЛКО С.М. <i>Про розвиток історичного краєзнавства у Харківському університеті</i>	13
ДАНИЛЮК Ю.З. <i>Реалізація Державної програми підготовки науково-документальної серії книг "Реабілітовані історією" - важливий напрямок дальшого розвитку регіонально-історичних досліджень</i>	15
ГОРБИК В.О. <i>"Звід пам'яток історії та культури України" - новий етап</i>	17
ФЕДУРУК О.К. <i>Краєзнавство і повернення національних культурних цінностей</i>	21

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

БОНДАРЕНКО Г.В. <i>Історичне краєзнавство і пізнання історії</i>	30
АБРОСИМОВА С.В. <i>Основні напрямки краєзнавчих досліджень на Катеринославщині на початку ХХ століття</i>	32
ВДОВИЧЕНКО І.І. <i>Севастопольський музей краєведення. Історія и роль в розвитку історического краєведення в Криму</i>	35
ЛЯХ Р.Д. <i>Історико-краєзнавча робота на Донеччині 1990-1996 рр.</i>	38
ЛОБУРЕЦЬ В.Є. <i>Історико-краєзнавчі дослідження на Полтавщині</i>	40
КОВАЛЬСЬКИЙ М., КУШНІР М. <i>Острозьке науково-краєзнавче товариство "Спадщина" імені князів Острозьких</i>	43
ФЕДОРОВА Л.Д. <i>Енциклопедія краєзнавства України: постановка проблеми</i>	45